

Шпетна С. А.,

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри світової літератури та російського мовознавства ДЗ “Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”, м. Полтава, Україна
svetlanashpetnay@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0001-7622-3559>

СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ФЕНОМЕН МУРАЛУ ЯК ЗАКЛИК ДО ДІАЛОГУ ТА ОБГОВОРЕНЬ

Постановка наукової проблеми та її значення. На сучасному етапі розвитку мистецтва, зокрема стріт-арту, на арену виходить мурал, як альтернатива настінного живопису, як вид сучасного вуличного мистецтва та ціннісна ідеологічна база для утворення субкультурних молодіжних спільнот. Власне тому мурали стають предметом дискусій через їх неоднозначне потрактування в аспекті презентації публічного, часом, анонімного існування, заклику до діалогу із суспільством через індивідуальне бачення образу, соціальної проблеми свого часу, навколишнього світу тощо. Отже, як зазначає дослідниця символіки урбаністичного світу З. Кайс, альтернативою мовчазному переживанню тем, для яких немає місця в інституціональному дискурсі є графіті, а ми додамо й мурал, що „відкривають наративний елемент публічності, привертають до себе увагу та запрошують до діалогу” (Кайс, 2015, с. 34).

Аналіз досліджень проблеми. Обрана тема на сьогодні є новою, ще малодослідженою, оскільки соціально-мистецький феномен муралу є мало опрацьованим у науковому дискурсі та недостатньо артикульованим у наукових працях. А відтак ми маємо лише певну кількість праць, у яких переосмислюється візуально-естетичний та культурно-символічний образ міста за умов парадигматичних змін глобалізованого світу. Зокрема, О. Чепелик акцентує увагу на етичних, філософських і соціальних аспектах культури, досліджуючи механізми практики суспільного замовлення, що успішно функціонують на Заході та сприяють появі якісних сучасних арт-об'єктів у міському просторі України, а також підкреслює їх значущість і важливість для подальшого розвитку українських культурних об'єктів міського середовища (Чепелик, 2009).

На теренах сучасних естетико-художніх практик в Україні дослідники роблять спробу подати їх цілісну картину, виявити основні проблеми в осмисленні, дати відповідь на питання, чим є сучасне мистецтво, частиною якого є стріт-арт: це модифікації класичної видової структури чи принципово інший етап розвитку сучасного культурно-мистецького явища.

Мета і завдання статті. Визначити місце й роль явища муралу в системі соціальних взаємозв'язків, його комунікативний, інтегративний, семантичний потенціал, розглянути мурал під кутом зору його комунікативної природи, знакової форми вираження та символічності змісту, як невід'ємної складової сучасного урбаністичного світу.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Стріт-арт (англ. Street Art – вуличне мистецтво) – доволі молоде явище, яке міцно асоціюється з сучасністю. За визначенням більшості дослідників його передісторія почалася з другої половини ХХ ст., а саме явище датується 1990-ми роками й фактично збігається зі становленням постмодернізму. Але, не зважаючи на свій молодий вік, мистецтво стріт-арту є внутрішньо суперечливим і полемічним. Найчастіше таке мистецтво вважалося способом волевиявлення екстремальних молодіжних субкультур. Саме тому однією з основних характеристик стріт-арту є його анонімність, яка представлена цілим спектром різноманітних маркерів для встановлення авторства. Але автор завжди присутній, а його анонімність – це лише одна зі стратегій взаємодії з глядачем. З іншого боку – це стратегія уникнення прямого контакту глядача з особистістю митця, який в епоху постмодернізму стає або медійною фігурою, або взагалі не вважається сучасним автором, бо саме мистецтво зводиться лише до інструмента для входження в медіа сферу. Ці автори використовують для підпису нікнейми, рівно як письменники використовують псевдоніми, а деякі покладаються на впізнавання глядачем авторського стилю, техніки, звичної тематики. Дехто з митців взагалі не любить говорити про себе, проте свої роботи викладає в Мережу у вільний широкий доступ.

Поняття „мурал” походить від іспанського слова „mural”, що в перекладі означає „стіна”. Муралізм, як настінний живопис, виникає в іспаномовній Мексиці. Його сутність первісно полягала в оформленні громадських споруд циклами фресок з історії країни, життя народу, його боротьби. Плакати й агітаційні листівки, на виготовлення яких не вистачало паперу, зусиллями Дієго Рівери, Давида Альфаро Сікейроса, Хосе Ороско та інших творців-бунтарів, перетворювалися на грандіозні картини на стінах. Саме їх і вважають класиками муралів, а започаткований ними рух отримав назву „муралізм” (Муралі, 2020).

Місто ХХІ століття не терпить порожнечі, власне тому морально застарілі поверхні поступово наповнюються новим змістом, компенсуючи порожнечу в міському середовищі. Стіни багатоповерхівок все частіше перетворюються на кольорову поліфонію муралів, які містять своєрідні алюзії, цитати і відсилання до інших художніх напрямів і стилів, культурної спадщини загалом. Саме тому здатність прочитати ці послання дозволяє більш повно сприймати повідомлення стріт-арту.

Першими спробами муралів у радянський час можна вважати фрески і мозаїки, які мали ідеологічне наповнення й були виконані в єдиному пропагандистському стилі. Рольовий образ муралу презентує сучасне арт-мистецтво, утверджуючи верховенство його соціальної

функції, вилучаючи з традиційного музейно-галерейного простору й переміщуючи в живий і непередбачуваний контекст вулиці. Твори, які створюють художники-райтери, – це самостійний жанр, невід’ємна частина соціальної культури та образу життя міста.

Примітно, що для своїх об’єктів вуличне мистецтво прагне вибрати ті фрагменти міської інфраструктури, які несли б у собі відбиток політичних трагедій або етнічних конфліктів, творячи візуальний образ, який є потужним знаряддям, націленим на максимально докладне обговорювання соціально-історичного досвіду.

Мурал-арт можна вважати найбільш прогресуючим напрямом вуличного мистецтва сучасної України, про що свідчать численні професійні великоформатні мурали. Тематична наповненість муралів є досить різноманітною: соціальні, культурно-естетичні, морально-етичні, екологічні, політичні проблеми нашого часу, мова муралів розповідає про видатних діячів історії України, науки, культури, синтезує новітнє та традиційне мистецтво. На особливу увагу заслуговують мурали патріотичного змісту. Власне така позиція сучасних художників-райтерів дозволяє нам говорити про створення національної моделі українського стріт-арту. Часто митці експериментують з незвичайними формами самовираження, виходячи за рамки чисто графічних робіт, бо нерідко черпають натхнення в переосмисленні великих творінь, адже діалог між минулим і сьогоденням наразі можливий в різних формах через синтез класичного мистецтва та інноваційних технологій. В цілому муралам властиве філософсько-епічне розуміння дійсності, суспільно значимий зміст, масштабність задуму, образність, звернення до великої аудиторії тощо. Нова культурна ситуація виявляє нове ставлення людини до світу, до себе самої, а мистецтво дозволяє виявити й візуалізувати особливості існування людини в нових системах координат.

Мистецтво муралів має на меті й бажання викликати емоційний відгук у глядача, бо є досить складним повідомленням, у якому наявний текст, а не просто жест. Це повідомлення артикулює не лише авторську позицію, а й позицію глядача. Серед важливих функцій муралів є соціальна, яка виявляється в акцентації уваги мешканців міст на різноманітних проблемах сучасного суспільства, як місцевого характеру, так і загальнодержавного. Мурали виконують просвітницьку функцію, яка реалізується шляхом поширення та збагачення знань про духовну спадщину народу; меморіальна функція муралів передбачає увічнення пам’яті видатних сучасників, які залишили помітний слід у національній боротьбі за незалежність і соборність держави. Сугестивна функція муралів пов’язана з їхньою певною гіпнотичною дією на підсвідомість та психіку людини.

Не залишається байдужим до мистецтва стріт-арту й столиця України – місто Київ. Нещодавно в місті з’явився проект City Art, творці якого прагнуть переосмислити міський простір, у якому люди зможуть відпочивати й набиратися сил. У рамках такої глобальної ідеї у творців проекту є один з напрямків діяльності: Street City Art, метою якого є

подарувати місту 15 приголомшливих муралів. Першою ластівкою проекту стало графіті, присвячене Лесі Українці та її поемі „Конвалія”, яке з’явилося на фасаді будинку по вулиці Стрілецькій ум. Києві. Ця картина відкрила цілий квартал сучасного муралівського мистецтва.

Крім того у Києві стартував великий стріт-арт-проект Art United Us., метою якого є створення 200 монументальних розписів в Україні та інших країнах світу. Його девіз – „Мистецтво проти війни”, головна ідея арт-фестивалю продиктована духом часу й подіями останніх років складної неоднозначної епохи XXI століття (Стріт-арт, 2019). Такі послання, зведені до конфігурації муралів, мають скласти цілісний та сфокусований образ України після здобуття незалежності.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Сучасне українське мистецтво за своїми історичними вимірами є перехідним за своїм характером, різностильовим, різножанровим, змішаним, багатоголосним. Воно практично не піддається однозначним і стійким визначенням, узагальненням. Але сучасні урбаністичні арт-практики вже пройшли адаптацію на теренах України і стали складовою культурно-мистецького процесу. Останніми роками вони досить динамічно розвиваються, утворюють нові моделі та формують своєрідну платформу для майбутнього розвитку.

Молоде мистецтво XXI століття віддає перевагу ствердженню ідеї естетичної автономії, творить нові та увиразнює наявні культурно-символічні образи міста, зберігаючи його автентичність та реагуючи на виклики урбаністичного простору.

Сьогоднішній стріт-арт – це авангардний проект демократизації мистецтва, який дозволяє долучитися кожному, хто здатний залишити власну неповторну мітку. З іншого боку – це модерністський проект, який дозволяє мистецтву шукати нові форми художнього синтезу, свій стиль і виразну мову спілкування з глядачем.

В основі створення муралів можуть лежати різні стилістичні фігури: метафора, метонімія, градація, алегорія тощо. Графічні та живописні Street Art-об’єкти у сучасному світі є особливим способом репрезентації мовного мислення та свідомості, які прагнуть стати універсальним кодом комунікації.

Мурали не існують у вакуумі, навпаки, мають значний резонанс в суспільстві, викликають зацікавленість засобів масової інформації, є своєрідним духом часу, у певній мірі, свіжим і демократичним явищем.

Сучасні мурали орієнтовані не стільки на майбутнє, скільки на сучасність, бо є недовговічним посланням світу, що частково ріднить їх з перформансом, міні-виставою, орієнтованими на сам процес. У творчості вітчизняних муралістів можна відзначити присутність самодостатніх мистецьких цінностей, багатой художньої образності, яка досягається різними джерелами натхнення, у першу чергу, національною культурою.

Серед провідних українських майстрів слід назвати творчі групи: „Інтересні казки”, „Kailas-V”, „Kickit Art Studio”, „Uptown Team”;

Олександра Корбана, Олександра Грабенюка, Олексія Кислова. Окрім вітчизняних муралістів, творцями настінних розписів у містах нашої держави стають також і зарубіжні митці, яких надихнула українська культура. Популяризації мурал-арту в Україні сприяють мистецькі проекти та фестивалі, серед яких чільне місце посідає міжнародний фестиваль стріт-арту „Muralissimo”.

За останні кілька років митцями прикрашені вулиці українських міст десятками яскравих та масштабних малюнків-муралів, які є концептуальними, інтелектуальними чи просто формальними посланнями власної творчості в публічному просторі, що виходять за межі певних стереотипів і спроможні надихнути на глибоку рефлексію.

Список використаної літератури

- 1. Кайс З. В.** Соціальна семантика урбаністичного світу: символіка графіки: дис. ... канд. філос. наук: 09.00.03. К., 2015. 192 с.
- 2. Чепелик О.** Суспільне замовлення для урбаністичних просторів. *Сучасні проблеми дослідження, реставрації та збереження культурної спадщини: зб. наук. праць ІПСМ НАМУ.* 2009. № 6. С. 430–443.
- 3. Муралы:** новый подход к старому искусству. URL: <https://ru.theoutlook.com.ua/article/5052/muraly-novuj-podход-k-staromu-iskusstvu.html>. (дата обращения 01.03.2020).
- 4. Стрит-арт:** 38 примеров уличного искусства со всего мира. URL: <https://sibac.info/conf/philolog/li/42711>. (дата обращения 21.08.2019).

References

- 1. Kais, Z.** (2015). *Sotsialna semantyka urbanistychnoho svitu: symbolika hrafiky* [The social semantics of the urban world: the symbolism of graphics]. *Candidate's thesis* [in Ukrainian].
- 2. Chepelyk, O.** (2009). *Suspilne zamovlennia dlia urbanistychnykh prostoriv* [Public procurement for urban spaces]. *Suchasni problemy doslidzhennia, restavratsii ta zberezhenia kulturnoi spadshchyny – Modern problems of research, restoration and preservation of cultural heritage*, 6, 430-443 [in Ukrainian].
- 3. Muraly:** *novyi podkhod k staromu iskusstvu* [Murals: a new approach to old art]. (2020). Retrieved from <https://ru.theoutlook.com.ua/article/5052/muraly-novuj-podход-k-staromu-iskusstvu.html> [in Russian].
- 4. Street-art:** 38 primierov ulichnoho iskusstva so vsieho mira [Street art: 38 examples of street art from around the world]. (2020). Retrieved from <https://sibac.info/conf/philolog/li/42711> [in Russian].

Шпетна С. А. Соціокультурний феномен муралу як заклик до діалогу та обговорень

У статті акцентується увага на соціокультурному феномені муралу, який інтегрує різні форми мистецтва у вуличний простір. Сучасне арт-мистецтво використовує принцип збирання інформації різних часів і поколінь. Це дозволяє йому відобразити на поверхні об'єкту картини світу в історичній взаємодії. Муралі є жанром стріт-арту. У контексті

мистецтвознавчої теорії муралі поділяють на графічні, живописні, декоративні, які мають різнобічну жанрову палітру. Мова муралів – це універсальний і загальнодоступний код міської комунікації, що дозволяє вести своєрідну розмову з глядачем, визначати нагальні проблеми суспільства, кодувати певну інформацію, змінювати архітектуру міст, гармонізувати та приводити її в єдину стилістичну форму. Мурал є сучасним унікальним явищем, яке відіграє важливу роль у формуванні соціокультурного простору України, художньо збагачуючи його, порушуючи актуальні суспільні проблеми та формуючи національну пам'ять і свідомість. Мурал має власні актуальні форми художнього самовираження. Сучасна проблематика муралів знаходиться в багатовимірній площині естетики, просвітництва, символіки.

Ключові слова: мистецтво, стріт-арт, мурал, муралізм, міський простір, самовираження, комунікація.

Шпетная С. А. Социокультурный феномен мурала как призыв к диалогу и обсуждению

В статье акцентируется внимание на социокультурном феномене мурала, который интегрирует различные формы искусства в уличное пространство. Современное арт-искусство использует принцип сбора информации разных времен и поколений. Это позволяет ему отразить на поверхности объекта картины мира в историческом взаимодействии. Муралы являются жанром стрит-арта. В контексте искусствоведческой теории муралы разделяют на графические живописные, декоративные, которые имеют разностороннюю жанровую палитру. Язык муралов – это универсальный и общедоступный код городской коммуникации, который позволяет вести своеобразный разговор со зрителем, определять насущные проблемы общества, кодировать определенную информацию, изменять архитектуру городов, гармонизировать и приводить ее в единую стиллистическую форму. Мурал является современным уникальным явлением, которое играет важную роль в формировании социокультурного пространства Украины, художественно обогащая его, поднимая актуальные общественные проблемы и формируя национальную память и сознание. Мурал имеет собственные актуальные формы художественного самовыражения. Современная проблематика муралов находится в многомерной плоскости эстетики, просвещения, символики.

Ключевые слова: искусство, стрит-арт, мурал, муралізм, городское пространство, самовыражение, коммуникация.

Spetna S. A. Socio-cultural phenomenon of mural as a call for dialogue and discussion

An attempt has been made to identify the sociocultural phenomenon of mural, which integrates various forms of fine arts into the street. Modern Art uses the principle of collecting information from different times and generations. It allows it to display a picture of the world in historical interaction on the surface of some object. Murals are a street art genre. In the context of the Theory of Art Criticism Murals are divided into graphic,

artistic, decorative, which have a versatile genre palette. It is stated that the language of the murals is a universal and public access code for urban communication. So modern kind of street art will solve the problems of the urban environment, to change the architectonics of cities, to harmonize them and to bring them to one stylistic form.

Keywords: street art, murals, wall art painting, muralism, urban space, communication.

Стаття надійшла до редакції 12.02.2020 р.

Стаття прийнята до друку 13.02.2020 р.

Рецензент – д. філ. н., проф. В. І. Дмитренко